

postulant variationem, sed potius permanentiam et identitatem; si vero ipsa actio secundum se spectetur, non repugnat illi huiusmodi indivisibilis permanentia, neque in se habet unde postulet variationem. Utrumque patet, quia illa actio indivisibilis est, sicut terminus ejus; ergo non magis ei repugnat permanentia invariabilis, quam termino, neque habet unde postulet variationem partium, cum partes non requirat. Atque hinc ulterius addo, non solum posse Deum per huiusmodi actionem rem huiusmodi conservare, sed etiam talem modum conservationis magis esse connaturalem, atque adeo debitum naturis rerum, quia natura ex se abhorret variationem, quando ex aliquo naturali principio necessaria non est. In omni enim variatione intervenit aliqua desitio, saltem ipsius actionis, vel partis ejus, quæ quantum ad id potest dici aliqualis corruptio; natura autem omnem modum desitionis vel corruptionis vitat, quantum potest.

23. Unde tandem potest confici ratio, quia actio creativa rei incorruptibilis est etiam natura sua incorruptibilis, quia nullum habet intrinsecum principium desitionis; ergo ex sola Dei voluntate corrumpi aut transire non debet; eadem ergo permanet semper dum res conservatur. Propter quod diximus superius, creationem et conservationem, per se loquendo, non esse distinctas actiones, sed eandem indivisibiliter permanentem. Sic ergo satis probatum relinquatur, non solum esse rei incorruptibilis conservatæ a Deo, sed etiam esse ipsius conservationis esse invariabile, et consequenter utriusque durationem esse permanentem et invariabilem.

24. Ultimo ad majorem abundantiam addo, videri impossibile, conservationem rei permanentis et indivisibilis fieri actione successiva et continua, ut Bonaventura sentit. Potest quidem in conservatione ejusdem omnino rei intercedere variatio actionum discreta, ut objecto superius posita sumit ex iis quæ supra tradidimus. Voco autem successionem discretam, illam quæ est inter duas actiones totales, quarum una antecedit, et illa recedente, altera loco ejus succedit circa eundem terminum; quomodo lumen ab una lucerna factum, illa recedente, ab altera conservari potest distincta actione. Quam successionem appello discretam, non quia inter illas duas actiones aliqua mora temporis intercedat, alias secunda actio non esset conservatio, sed nova productio; sed quia illæ duæ actio-

nes, cum sint indivisibiles, non sunt partes unius continuæ actionis, sed utraque est actio totalis, et una alteri immediate succedit, ut paulo inferius dicemus de instantibus angelicis. Hinc vero ostenditur probabiliter non posse illam actionem conservativam fieri per continuam successionem. Quia actio creativa Angeli, verbi gratia, una actio totalis et indivisibilis est, et ideo necessario fit tota simul, nec magis potest fieri per partes, quam ipsemet Angelus; ergo non potest variari per partes, sed si varietur tota actio, in aliam totalem simul commutanda est; ergo non potest continuari conservatio per successionem continuam, sed vel per indivisibilem permanentiam ejusdem actionis, vel ad summum per successionem discretam et immediatam totaliū actionum.

25. Ex utroque autem modo ulterius sequitur, ad conservationem continuam rei necessarium esse ut interveniat actio, quæ secundum coexistentiam ad nostrum tempus omnino invariata duret per aliquod tempus, quod est præcipue intentum. Declaro hanc ultimam illationem quantum ad alteram partem; nam quantum ad aliam clara est; nam si res conservetur eadem indivisibili actione invariata, in illa erit duratio permanentis, ut intendimus. Si vero conservatio continua sit per immediatam successionem actionis, aut prima actio intelligitur existere in rerum natura per solum indivisibile instans nostri temporis, aut tota illa invariabilis permansit per aliquod tempus. Si hoc posterius detur, id est quod intendimus. Si autem dicatur primum (quod non est impossibile, saltem de potentia Dei), necessarium tunc est ut alia actio conservativa immediate subsequens intrinsece incipiat esse per coexistentiam ad tempus nostrum, quia in nostro tempore immediate post instans non est aliud instans, sed tempus; ergo alia actio conservativa necessario debet eadem invariabilis permanere per aliquod tempus nostrum, quod intendimus. Patet consequentia, quia cum illa actio incipiat coexistendo tempori nostro, et in se sit indivisibilis, non potest tota coexistere toti tempori, et pars ejus parti; ergo debet tota coexistere toti, et tota singulis partibus, et hoc ipsum est invariabiliter durare coexistendo tempori variabili. Non recte igitur D. Bonaventura ex necessitate conservationis continuæ intulit successionem in ipsa conservatione, cum et possit fieri sine ulla successione per indivisibilem permanentiam ejus-

dem indivisibilis actionis, et non possit fieri respectu termini indivisibilis ac permanentis per propriam successionem continuam; sed si aliqua successio aliquando intervenire potest, necessario debet esse discreta, et in ea aliqua pars necessario esse debet actio aliqua invariabiliter permanens per aliquod tempus nostrum, ut ostensum est.

Ultima assertio.

26. Dico ultimo: nulla est duratio creata ita in se permanens, quin respectu oppositæ privationis seu negationis sit capax successionis quasi privativæ. Sensus horum verborum jam declaratus est; veritas autem hujus assertionis patet, quia nulla est duratio creata, quæ non possit habere initium et finem, saltem per extrinsecam potentiam; non dicitur autem duratio habere initium, nisi quando habet esse proxime post non esse; neque finem, nisi quando post esse transit ad non esse; ergo in omni duratione creata habet locum hic transitus a non esse ad esse, vel ab esse ad non esse; sed in hoc solum transitu consistit prædicta successio respectu termini oppositi, quam privativam appellamus; ergo nulla est duratio creata quæ non sit capax talis successionis. Dices: ergo nulla est duratio creata quæ omnino sit permanens, quod est contra dicta; et sequela patet, quia qualiscumque successio minuit seu tollit omnimodam permanentiam. Respondetur primo negando sequelam de permanentia intrinseca; illa enim successio privativa non est propria et intrinseca, sed solum per habitudinem ad extrinsecum seu oppositum terminum, et ideo non minuit intrinsecam permanentiam, de qua in superioribus assertionibus locuti sumus. Unde dicitur secundo, hanc successionem non opponi permanentiæ, sed intrinsecæ necessitati, seu stabilitati permanentiæ, atque ita solum sequitur, nullam durationem creatam, esse ita permanentem, ut habeat ab intrinseco necessitatem simpliciter permanendi in esse, quod verissimum est, et nullo modo repugnat iis quæ hactenus diximus; imo est fundamentum ad solvenda argumenta in contrarium facta, et quæ fieri possunt. Illudque probat optime illa ratio, quam Bonaventura insinuat, quia nulla est duratio creata quæ non pendeat ex conservatione, et veluti continua emanatione a Deo, qui potest conservationem illam, seu emanationem suspendere. Hinc vero non sequitur emanationem illam, aut durationem, quæ per illam

conservatur, esse successivam intrinsece, sed solum esse talem, ut possit ei succedere non esse, vel ipsa succedere post non esse.

Argumentis contrariæ sententiæ satisfi.

27. *Primo.* — Ad primum ergo argumentum, quod erat Aureoli, respondetur, si duratio omnino permanens dicatur, id est, omnino ratione immutabilis in permanentia, sic verum est nullam durationem creatam esse omnino permanentem; falso tamen id attribuitur durationi ut sic, cum divina duratio sit illo modo permanens. Si vero dicatur omnino permanens, quæ non habet intrinsecam et positivam successionem, sic non solum de omni duratione in communi, sed etiam de omni duratione creata falso negatur, esse posse hoc modo permanentem. Et ad probationem respondetur, omnes illas comparationes, quibus una duratio permanens dicitur major alia, vel (quod idem est) unam rem permanentem magis durare quam aliam, si rem ipsam spectemus, verificari non secundum majorem vel minorem extensionem positivam, sed secundum prædictam successionem negativam, secundum nostrum autem modum concipiendi mensurari per ordinem ad aliquam successionem veram vel imaginariam, et ideo etiam explicari terminis illis comparativis ad quantitatem pertinentibus.

28. Declaro singula. Nam cum duo Angeli, verbi gratia, dicuntur æqualiter durasse, nihil amplius significatur nisi simul habuisse esse, vel incepisse, et neutri eorum successisse non esse post receptum esse. Cum vero dicitur unus plus durare quam alius, significatur unum habuisse esse post non esse, altero permanente sub non esse, si inæqualitas sit ex parte initii; si vero sit ex parte finis, significatur, in altero factam esse successionem in non esse post esse, cum in altero facta non sit. Atque ita in re per illas comparationes non significatur vera quantitas aut extensio in illis durationibus, sed diversa aut eadem habitudo ad oppositam negationem seu privationem. Quia vero nos non concipimus hæc indivisibilia prout in se sunt, illa mensuramus per coexistentiam ad nostrum tempus, ideoque illam rem dicimus magis vel minus durare, quæ majori vel minore tempore coexistit, et quæ non coexistit tempori, sed soli instanti, non tam dicitur proprie durare, quam duratione inchoare.

Unde unam ex his durationibus vocamus majorem, minorem, aut æqualem alteri, non per intrinsecam successionem et comparationem, sed per extrinsecam denominationem ad majus, vel minus, vel æquale tempus nostrum.

29. Proprie vero loquendo, licet hæ locutiones et comparationes fiant inter durationes permanentes distinctas, non tamen comparando eandem durationem ad seipsam; ut divina duratio non est major hodie quam fuit heri, nec minor quam erit cras, quia neque illi in se aliquid durationis est additum, neque aliquam carentiam durationis aut existentiae habuit illa duratio in una differentia temporis potius quam in alia. Nec refert quod Deus nunc hodie coexistit diei hodierno, cui heri non coexistebat; nam etiamsi id admittamus (est enim controversum), solum sequitur, in alio extremo auctam fuisse durationem, et ab illo sumi novam denominationem extrinsecam in alio extremo, non vero ejus etiam durationem crevisse. Unde, licet coexistentia possit dici major vel minor, non tamen ipsa duratio in seipsa, quia coexistentia includit extrinsecam denominationem, duratio autem minime. Comparatione autem aliarum durationum non potest æternitas dici minor, quia nunquam potest non esse quando aliæ sunt; neque etiam potest dici æqualis, quia et perfectione excedit, et de facto semper extitit, aliis etiam non existentibus. Unde major aliqua ratione dici potest, non tantum secundum perfectionem, sed etiam quia aliquando habuit illa esse, quando aliæ non habuerint; secundum proprietatem autem comparationis in extensione vel quantitate, nec major nec minor dici potest, ut ex dictis constat, sed indivisibiliter et eminenter continet omnem extensionem aliarum durationum, sive existentium, sive possibilium.

30. *Objectio diluitur.* — Dices: unus et idem Angelus, vel etiam Deus plus duravit hodie quam heri; ergo eadem duratio ad seipsam potest dici major nunc, quam antea fuerat. Respondetur, illam locutionem, in antecedente sumptam, esse impropriissimam, et attributam Deo, esse in rigore falsam, quia ipse Deus in se non plus duravit, sed ex parte alterius extremi dici potest plus temporis durasse cum Deo, seu coexistisse Deo; hinc vero per extrinsecam denominationem commutata est locutio, quæ extendenda non est, sed declaranda vel corrigenda.

Respectu vero Angeli, vel cujuscumque rei creatæ habet minorem improprietatem illa locutio, quia Angelus ita duravit heri et hodie, ut simpliciter potuerit durare heri et non hodie, non tantum per denominationem extrinsecam, scilicet, quia potuit aliud extremum non coexistere, sed quia intrinsece privari potuit propria duratione pro die hodierno, etiamsi hesternum illam habuerit; et ita, dum illa hodie non privatur, dici potest aliquo modo plus durare, non per augmentum durationis, nimirum, quia ipsa in se facta sit major, sed quia illa eadem longiori tempore conservata est, et in eo non est destructa, etiamsi potuerit destrui.

Solvitur secundum argumentum, et varia incommoda, quæ in eo inferuntur.

31. Ad secundum, quod est Bonaventuræ fundamentum, negatur assumptum, nimirum, repugnare durationi creatæ esse totam simul. Ad probationem respondetur non tam proprie dici affirmative, in duratione permanente esse simul præteritum et futurum, quam negative, in ea non esse præteritum neque futurum, sed tamdiu esse, quamdiu permanet. Duobus enim modis potest attribui hujusmodi durationi permanenti fuisse vel futuram esse. Uno modo intrinsece per propriam existentiam; alio modo, extrinseca denominatione per alterius coexistentiam. Priori modo non sunt in hac duratione, fuisse aut futurum esse; ergo nec simul in ea esse possunt, quia quæ non sunt, quomodo erunt simul? Antecedens patet, quia in tali duratione intrinsece et per propriam existentiam nihil præterit, nihilve de novo advenit; ergo in ea intrinsece et secundum propriam existentiam non est fuisse nec futurum esse. Posteriori autem modo non sunt simul in tali re esse, et fuisse, ac futurum esse, sed successive, juxta successionem alterius rei coexistentis, a qua sumitur illa denominatio etiam successive, quamvis in re denominata non sit intrinseca successio, ut supra in æternitate declaratum est. Neque ex probatione sequela, quæ in illo argumento adducitur, aliud haberi potest, nisi quod talis duratio caret intrinsece præterito et futuro.

32. Ex hoc autem non sequuntur inconvenientia, quæ ibi inferuntur in probanda falsitate consequentis. Primum erat, quod talis duratio semper esset ex necessitate; hoc autem non sequitur, quia talis duratio licet tota sit præsens dum est, tamen, ut sit, pendet ex

voluntate alterius, et ideo absolute non ex necessitate semper est. Item hinc fit ut, licet talis duratio non sit capax intrinsece successionis positivæ, tamen possit succedere pposito termino, seu privationi sui esse. Et eodem modo solvitur aliud inconveniens ibi tum, nimirum, quod talis duratio semel tens non possit annihilari; non enim sequitur, ob eandem causam, quia, licet duratio permanens, non tamen necessaria; et licet in ea intrinsece non sit futurum, tamen includit positive actu et simul esse in tota duratione futura possibili. Tertium inconveniens erat, quod talis duratio sit infinita, quod etiam non sequitur, sed solum quod sit indivisibilis, et si sit ævum, quod sit incorruptibile. Verum autem est hanc durationem talem esse, ut ipsamet sine ulla additione vel augmento apta sit et sufficiens ad coexistendum in infinitum durationi successivæ, aut veræ aut imaginariæ, quam sufficientiam totam simul habet a primo momento quo incipit existere. Quod si hæc vocetur infinitas, erit tantum secundum quid, quam admittere non est inconveniens; non est tamen infinitas simpliciter, etiam in ratione durationis, eo quod non includat actu talem vim seu virtutem in durando, ut ex necessitate in se contineat indivise omnem extensionem durativam quantumvis infinitam; et ideo melius dicitur hæc duratio esse altioris ordinis ab omni duratione successiva vel corruptibili, quam quod sit infinita. Atque ita satisfactum est toti fundamento Bonaventuræ, quatenus in ratione nititur; ex dictis in hoc et in priori argumento solvi facile possunt multa alia, quæ hic multiplicari possent; ea vero omitto, quia sunt sophismata, procedentia solum ex locutionibus fundatis in nostro modo concipiendi, quo intellecto, et recte etiam expositis significationibus terminorum, ut jam declaratæ sunt, facillimam habent solutionem.

Ad Patrum testimonia.

33. Ad testimonia Patrum respondetur primo, fere ea omnia verificari posse ratione mutationis et successionis realis in accidentibus et operationibus, quam secum simul admittit ævum creatum, non autem æternitas divina. Unde cum Glossa dicit solum Deum non nosse futurum esse aut fuisse, sufficienter intelligitur, quia Deus neque in esse, neque in scientia, neque in aliqua alia perfectione novit fuisse vel futurum esse, sed tantum

esse. Unde etiam fit ut respectu scientiæ illius dicantur omnia alia esse præsentia, et non futura, neque præterita, quia semper eodem modo illi objiciuntur, ut in suis durationibus objective præsentia. At vero res creatæ, quantumvis permanentes in sua substantia, habent fuisse vel futurum esse in suis operationibus. Ex quo fit ut Angelus, verbi gratia, per scientiam suam respiciat res alias ut præteritas, vel ut futuras, et quod ad intuentes illas, aliquo modo pendeat ex reali præsentia, et existentia earum, de quo alias. Et eodem modo possunt facile exponi verba Anselmi, et Augustini, et Boetii. Secundo, possunt exponi dictæ locutiones Sanctorum de permanentia, quæ excludat successionem etiam respectu carentiæ realis existentiae seu durationis. Est enim proprium æternitatis Dei, ut non possit vel succedere post non esse, vel ei succedere non esse, quod non potest convenire durationi creatæ, ut satis declaratum est. Atque hoc modo recte dicitur solus Deus immutabilis, non solum quantum ad operationes, sed etiam quantum ad ipsum esse substantiale; omnis enim creatura etiam in substantia sua mutabilis est, saltem per extrinsecam potentiam. Quapropter etiam æternitas, prout in immutabilitate fundatur, est propria Dei, et excludit peculiarem illam successionem, vel saltem capacitatem illius successionis, qua non potest creatura carere.

Objectio inquirens an possint in eadem re variari durationes.

34. Una vero supra superest objectio: nam si Deus potest Angelum, postquam realiter duravit, annihilare, etiam poterit illum, quem annihilavit, iterum reproducere; interrogo ergo an duratio, quam ille Angelus prius habuit, et quam posterius recipit, sit una et eadem, vel distincta; quidquid enim horum dicatur, repugnabit aliqua ex parte doctrinæ traditæ. Nam si illa duratio est eadem, sequitur primo, in eadem duratione Angeli esse prius et posterius in re; nam prius fuit ille Angelus creatus, quam annihilatus, et prius annihilatus, quam iterum productus; ergo de primo ad ultimum prius talis Angelus fuit creatus quam recreatus; ergo prius habuit durationem per creationem quam per recreationem; ergo in illa eadem duratione est prius et posterius in re, quæ cum non possint intelligi in eadem re indivisibili, sequitur plane durationem illam esse extensam et di-

visibilem. Et confirmatur, nam si duratio est eadem, ergo et actio, qua reproducitur, erit eadem cum ea qua prius fuit productus, et consequenter etiam duratio actionis erit eadem; consequens autem non videtur intelligi posse, tum ob argumentum factum, quod hic applicari potest, tum etiam quia alias sequitur posse Deum reproducere eundem numero motum in eodem mobili per idem spatium, et consequenter posse etiam reproducere idem tempus. Si vero dicatur ibi esse duplex duratio in Angelo, sequitur multiplicari durationes in eodem esse et consequenter esse aliquam distinctionem ex natura rei inter durationem et esse, cum una duratio separetur a tali esse, et alia de novo adjungatur. Sequitur deinde dari successionem aliquam in duratione, cum non sit in esse, nam inter illas duas durationes est successio prioris et posterioris, cum tamen esse sit idem indivisibiliter.

Responsio, in qua pars negans defenditur.

35. Respondetur, aliquos sentire utroque modo posse Deum reproducere illum Angelum, scilicet, vel cum eadem numero duratione, vel cum distinctis secundum numerum. Sed hæc sententia recte improbat rationibus factis contra posterius membrum. Unde dicendum censeo, talem Angelum necessario esse reproducendum cum eadem numero duratione; sicut enim impossibile est eandem rem numero, semel corruptam vel annihilatam, iterum reproduci cum alia existentia numero distincta, quia hæc non distinguitur ex natura rei ab entitate rei, illa fieri non potest ut eadem res numero, cum sua existentia iterum producat, cum diversa numero duratione, quia duratio et existentia non distinguuntur a parte rei. Et ad primam objectionem in contrarium respondetur, illam esse unam et eandem durationem quasi bis repetitam, et ideo non esse inconueniens eandem ut prius productam, esse priorem seipsa ut posterius reproducta, vel, nostro modo concipiendi, propter coexistentiam ad prius et posterius in nostro tempore, vel melius, propter successionem, quæ in eo casu intervenit inter esse et non esse, et rursus inter non esse et esse. Illa enim annihilatio, quæ interposita fuit inter conservationem et recreationem, successionem illam effecit inter eandem durationem prout bis factam interposita annihilatione. Neque inde fit illam durationem esse extensionem, aut habere partes, quia illa successio

non est continua, sed discreta; successio autem discreta esse potest inter indivisibilia, et per divinam potentiam esse potest ejusdem indivisibilis ad seipsum, si bis repetatur interposita privatione, seu suspensione ejusdem esse. Quod autem hoc verum sit, probare possumus, quia quod nos dicimus de duratione, alii sunt necessario dicturi de ipso esse talis Angeli, quod sine controversia est unum et indivisibile, et nihilominus est prius creatum, et posterius reproductum.

36. Ad alteram confirmationem respondetur, utroque modo posse fieri iteratam creationem illius Angeli, scilicet, per iterationem ejusdem actionis, et per actionem distinctam; in neutro enim modo est repugnantia, et ita ex voluntate Dei pendet, quod alterutro fiat, ut jam iterum in superioribus diximus. Si ergo recreatio fiat per actionem distinctam, habebit etiam diversam durationem a duratione prioris actionis. Neque est necesse, si duratio termini sit eadem, durationes actionum non distingui, quia esse termini est unum et idem, etiamsi fiat vel conservetur per diversas actiones. Si vero reproductio fiat iterata eadem numero actione, etiam in ipsa actione reproducetur eadem indivisibilis duratio; neque hoc est majus inconueniens, quam quod idem esse cum eadem indivisibili duratione reproducatur. Nec censeo esse inconueniens, quod ibi infertur de reproductione ejusdem numero motus; existimo enim posse fieri a Deo, si sit in eodem mobili, seu ad eundem numero terminum, ut etiam in superioribus tactum est, et latius in 3 tomo tertiæ partis. Quid autem dicendum sit de tempore, dicam inferius.

SECTIO VI.

An ævum essentialiter differat ab aliis durationibus permanentibus et creatis.

1. Hactenus solum explicatum est genus proximum, ut sic dicam, ævi; nunc ad complendam rationem ejus, superest declaranda propria differentia, qua ab aliis creatis et permanentibus durationibus distinguitur, et in suo esse constituitur. Suppono enim dari alias durationes permanentes ab ævo distinctas, ex dicendis sectione sequenti.

Prima sententia.

2. Qui ergo in ea sunt sententia, ut existiment durationem formaliter constitui sub ratione mensuræ, putant rationem ævi com-

pleri per hoc quod est duratio permanens mensurans esse rerum incorruptibilium creaturarum. Ita fere loquuntur communiter Theologi, S. Thom., 1 p., q. 10, art. 5 et 6; et ibidem Cajetan., et alii Thomistæ; Capreol., in 2, dist. 2, q. 2, a. 1, ubi consentit etiam Scot., quæst. 2 et 3; et Richard., art. 1, q. 1 et 2; et Th. de Argentina., q. 1, art. 4; et quoad hanc partem de ratione mensuræ concordat Bonaventura, quæst. 1 et 2; et Alens., Albert., et Ægid. superius citati. Hæc autem sententia intelligi potest aut de mensura extrinseca tantum, aut tantum de intrinseca, aut de utraque simul. Primo modo defendere illam videntur Thomistæ, atque etiam Scotus, qui hac ratione dicunt, unum tantum esse ævum, quod mensurat esse omnium rerum incorruptibilium, esseque in suprema substantia creata et incorruptibili. In quo solum imitati sunt proportionem quamdam ad temporalia, et mensuram eorum; in his enim tantum est una extrinseca mensura durationis, quæ in motu cæli, tanquam in primo et nobilissimo, esse censetur, et sub illa habitudine constitui in ratione temporis. Addit vero Scotus, durationem cujuscunque Angeli superioris respectu inferioris esse mensuram ejus, atque ita consequenter usque ad ultimam substantiam incorruptibilem, ex quo fit ut omnes substantiæ incorruptibiles præter ultimam habeant durationem quæ sit ævum, et e converso omnes habeant mensuram sui esse, præter supremam.

3. Secundum autem dicendi modum videtur sequi Ægidius; putat enim ævum esse mensuram intrinsecam, atque ita in unaquaque substantia incorruptibili esse proprium ævum; mensuram autem extrinsecam non ponit in ipsis æviternis, sed in æternitate. Tertiam vero explicandi rationem habet Argentina; putat enim ævum indifferens ad intrinsecam et extrinsecam mensuram, atque ita in singulis æviternis multiplicari, ut mensuram intrinsecam eorum, et in uno supremo esse ut in mensura extrinseca cæterorum. Et hunc etiam dicendi modum tenent aliqui Thomistæ, sed alio sensu; aiunt enim unum tantum esse ævum in supremo æviterno, illud vero esse extrinsecam mensuram inferiorum, intrinsecam vero ipsius supremi Angeli

Improbatur opinio præcedens.

4. Hæc sententia juxta fundamentum a nobis superius positum defendi non potest.

Ostendimus enim durationem ut sic non constitui ex ratione mensuræ; ex quo fit, ut nec talis duratio constitui possit in ratione talis durationis propter determinatam relationem mensuræ, nam differentia essentialiter contrahentes debent per se ac formaliter contrahere seu determinare divisum. Quod ulterius potest in præsentem confirmari et amplificari. Et primo, quod ratio ævi non possit consistere in ratione mensuræ intrinsecæ, probatur, quia in re non distinguitur ab illo esse, respectu cujus appellatur mensura intrinseca; ergo non vere dicitur ejus mensura, quia mensura vera et realis debet esse distincta in re a mensurato, ut supra ostensum est. Et hæc ratio probat etiam non posse consistere rationem ævi in utraque mensura simul, extrinseca scilicet et intrinseca, neque etiam indifferenter in qualibet earum, nam ex vi rationis factæ omnino excluditur talis mensura intrinseca secundum rem. Nec vero dici potest esse mensuram secundum rationem, tum quia nulla est mensura secundum rationem, nisi saltem secundum rationem et distinctionem conceptuum sit medium cognoscendi quantitatem alicujus, vel per modum quantitatis, quod hic habere non potest locum, ut patebit facile applicando superius dicta de duratione in communi, et de æternitate, et a fortiori constabit etiam ex his quæ statim dicemus. Tum maxime quia hujusmodi mensura secundum rationem est tantum secundum denominationem rationis; ratio autem ævi, quatenus est essentialiter talis duratio, est intrinseca rebus, et independens ab extrinseca cognitione. Atque hæc ratio convincit etiam, propriam differentiam ævi non posse consistere in sola ratione mensuræ extrinsecæ, quia ratio durationis intrinseca est rei duranti, ut supra probatum est, nam rem durare non est denominatio extrinseca, sed intrinseca; ergo etiam sic durare non potest esse aliquid extrinsecum. Et similiter durare non dicit aliquid respectivum, sed absolutum. Denique rationes superius factæ hic habent locum consimili proportionem, et ideo breviter hæc attingimus.

5. Addo vero ulterius, non solum non consistere propriam et essentialem rationem ævi in hujusmodi mensura extrinseca, verum etiam tale genus mensuræ non videri posse habere locum in æviternis secundum se consideratis. Quod primum declaro per comparisonem ad tempus, nam in duratione motus, quæ extensionem habet, facile intelligi-

tur, posse unam durationem per aliam mensurari in sua latitudine durativa, et ideo in duratione motus locum habet distinctio de duratione intrinseca, vel mensura extrinseca, et de appellatione temporis sub una vel altera ratione, ut infra declarabimus. At vero in ævo secundum se nulla est intrinseca extensio, aut latitudo durativa. et ideo, licet detur ævum intrinsecum, quod est intrinseca ac propria duratio uniuscujusque rei incorruptibilis, non tamen videtur talis duratio capax mensurationis per extrinsecam mensuram indivisibilem, et ideo nec ratio talis mensuræ activæ extrinsecæ in eo rerum ordine locum habet.

6. Quod primum ostendo hac generali ratione, quia indivisibile ut indivisibile non est mensurabile; sed ævum ut sic est quid indivisibile; ergo ævum ut sic non est mensurabile: ergo neque in ævis potest esse aliquod ævum, quod sit cæterorum extrinseca mensura, nam mensura et mensuratum correlativa sunt, unde ablato uno, etiam alterum auferre necesse est. Major patet, quia non est mensurabile nisi quantum, vel ad modum quanti, ex 10 Metaph.; aut si aliter de mensura est sermo, æquivoce utimur terminis; indivisibile autem ut sic neque est quantum, nec ad modum quanti sumitur. Et declaratur hoc amplius, nam si unum ævum est mensura alterius, aut id intelligitur de mensura perfectionis, aut de mensura permanentiæ aut durationis in esse, neque occurrit alius modus mensuræ, qui ad has res possit accommodari. Ex illis autem duobus modis prior est extra rem, quia illa ratio mensuræ non est propria durationum, sed in quolibet genere rerum locum habet, nam etiam essentia suprema in aliquo genere est mensura inferiorum essentialium, et existentia existentiarum, et sic de cæteris attributis, quæ inde non accipiunt specialem rationem aut denominationem præter relationem rationis. Ac deinde, ut hoc modo habeant locum mensura et mensurabile, non consideratur res ut omnino indivisibilis, sed ut habens aliquam latitudinem perfectionis, secundum quam magis vel minus accedit ad perfectionem mensuræ.

7. Posterior autem modus mensuræ intelligi non potest inter durationes indivisibiles secundum se, seu prout indivisibiles sunt, quia si duo Angeli, verbi gratia, in duratione comparentur, solum dici possunt æqualiter durare, quatenus simul incipiunt existere, et

unus non desinit existere absque alio; quæ ratio non est proprie mensuræ ad mensurabile, sed coexistentiæ mutua, quia non est ratio disquarantia, sed æquarantia, qualis est ratio coexistentiæ, vel æqualitatis. Cujus etiam signum est, quia, licet unus illorum sit perfectior alio, tamen quoad mutuam habitudinem æqualitatis in durando, æque inter se pendent, tam in esse quam in cognosci. Neque enim cognita duratione superioris Angeli, per illam cognoscitur, an alter æqualiter duraverit, nisi alterius duratio cognoscatur, et quod fuerint creati simul, et neuter sine alio fuerit annihilatus; quoad hanc ergo æqualitatem non intervenit ibi propria ratio mensuræ. Si vero contingat inæqualitas durationis inter Angelos, illa solum in hoc consistit, quod vel unus prius fuit creatus, vel prius annihilatus quam alius; posito autem illo casu, nemo potest metiri per ævum Angelorum quantum fuerit intervallum durationis inter unum Angelum et alium, quia ipsum ævum in se indivisibile est, et eodem modo permanet, sive illud intervallum parvum fuerit, sive quantumvis magnum; ergo non potest per ipsum ævum cognitum, ut per mensuram, cognosci quantum fuerit illud intervallum; ergo non potest cognosci quantum duraverit magis alter illorum Angelorum, sed id cognoscendum est vel simplici intuitu et comprehensione sine ulla mensura, vel per mensuram nostri temporis.

8. Et ratio est, quia illud intervallum secundum se nihil est, et ideo non potest cognosci ut majus et minus, nisi in quantum majus et minus nostri temporis in eo fit, aut fieri potest. Per indivisibilem autem durationem hoc notificari non potest, quia indivisibilis duratio tota est aut esse potest in toto illo intervallo, et in qualibet parte ejus, et in quolibet alio majori illo. Et ideo non est apta ad mensurandum quantitatem ejus. Atque eadem ratione per indivisibile ævum nemo potest metiri quantum alius Angelus duraverit, si illud, quantum, sumatur ad modum extensionis et latitudinis durativæ; sic enim non potest ipsum ævum concipi ut quantum, nisi per habitudinem ad intervallum, in quo est vel esse potest successio temporis, ad quod, ut dixi, indifferens est quodlibet indivisibile ævum, ut possit in quolibet hujusmodi intervallo et in qualibet ejus parte totum existere; ergo non potest esse apta mensura quæ certos nos reddat de prædicta quantitate durationis.

Questionis resolutio.

9. Dicendum ergo est, propriam ævi differentiam, qua in sua specie durationis constituitur, et ab aliis distinguitur, in hoc consistere, quod dicit durationem permanentem, natura sua immutabilem seu necessariam. Ita Cajet., 1 p., quæst. 10, art. 5 et 6, quem alii recentiores sequuntur, et sumitur etiam ex doctrina D. Thomæ, qui distinguit ævum ab æternitate, ex hoc, quod in se non admittit successionem, adjunctis autem operationibus eam admittere potest; utrumque enim intelligendum est secundum intrinsecam capacitatem naturalem. Et quamvis illud secundum non sit de formali ratione ævi, est tamen cum illa necessario conjunctum ex natura rei, et ideo per illud explicatur. Constat autem hæc assertio, nam imprimis duratio rerum creaturarum incorruptibilium habet intrinsecam immutabilitatem, quamvis dependentem. Probat, quia talis est duratio, quasi esse; sed esse harum rerum est incorruptibile, et ex se necessarium, quamvis non omni modo, quia dependens est, ut in superioribus est tractatum; ergo duratio earum ejusdem ordinis est, ejusdemque immutabilitatis. Rursus per illam differentiam distinguitur ævum ab æternitate, ut supra declaratum est, tanquam deficiens a perfectione ejus; a cæteris autem permanentibus durationibus differt tanquam excedens illas, quoniam ipsæ ab intrinseco mutabiles sunt. Quam differentiam, essentialem esse manifestum est, nam dependens et independens plus quam genere differunt; corruptibile autem et incorruptibile saltem differunt genere, teste Aristotele.

10. Dices: quamvis hæ differentiæ indifferent satis diversitatem essentialem, non tamen videtur per eas explicari formaliter ac proprie specifica et essentialis ratio ævi, nam illæ differentiæ generales sunt, vel inter creaturam et Deum, vel inter substantias creatas inter se. Respondetur primo, cum duratio in re non differat ab esse, mirum non est quod per eas differentias distinguatur, quæ ipsum esse primo ac per se faciunt diversum. In ipso autem esse primo absolute dicto, prima ac præcipua differentia et diversitas est, quod sit pendens vel dependens; in esse autem creato, una ex differentiis essentialibus et genericis est, quod sit corruptibile, vel incorruptibile. Deinde dicitur, per illam differentiam optime declarari for-

malem rationem constitutivam ævi in esse talis durationis, nam cum duratio ut sic formaliter dicat permanentiam essendi, quæ per illam negationem existendi sine destructione declaratur, optime ex intrinseco modo talis permanentiæ et inclusionis talis negationis, propria ratio durationis constitui et specificari intelligitur. In re autem ab intrinseco immutabili est specialis modus permanentiæ in essendo, nam est (ut ita dicam) essentialiter permanentior, et habet negationem de positionis magis intrinsece conjunctam, ideoque optime per illam differentiam propria ratio ævi constituitur. Habetque hæc differentia fundamentum in Patribus, qui per stabilitatem rationem ævi describunt. Vide Basil., lib. 2 cont. Eunom.; August., lib. 83 Quæstionum, quæst. 19 et 72; Anselm., in Prosolog., c. 50; Boet., libr. 3 de Consolat., metro 9.

Corollarium ex superiori resolutione de multiplicatione et varietate ævorum.

11. Atque ex his intelligitur primo, hujusmodi ævum multiplicari in rebus æviter-nis juxta earum numerum; sicut enim multiplicatur existentia, ita et durationes, quia in re non distinguuntur, ut sæpe dictum est. Item, quia duratio est intrinseca rei duranti; ergo in unaquaque re durante est sua intrinseca duratio; ergo in unaquaque re incorruptibili est suum intrinsecum ævum. Sed quæ res an, sicut multiplicatur ævum ad multiplicationem rerum, ita etiam æque distinguatur ac ipsa res; id est, an in Angelis specie differentibus sit etiam ævum specie diversum, vel tantum numero; multis enim videtur non oportere esse tantam distinctionem in ævo, quanta est inter res vel existentias quarum est duratio, quia, licet in gradu perfectionis essentialis differant quoad esse, tamen in modo permanendi in esse habent eandem uniformitatem et specificam convenientiam. Imo sunt qui existiment, tantam esse hanc similitudinem in modo perseverandi in esse, ut etiam in coelis et Angelis dicant, ævum esse ejusdem speciei, quanquam illorum duratio materialis sit, horum vero spiritualis, quod videtur indicare D. Thomas, 1 p., q. 10, art. 6, ad 2. Sicut successio motus, vel duratio temporis ejusdem speciei esse videtur in omnibus motibus, etiamsi alias in suo esse motus ipsi specie differant, vel etiam genere, ut materialis vel spiritualis intensio. In contrarium ve-